

FRANSKA KRISER

DEN FEMTE republiken har under veckorna kring årsskiftet genomgått ej mindre än tre politiska kriser. Endast en av dem var till synes verkligt allvarlig, och alla har de passerats utan svårare följder. Men de har inneburit en påminnelse om hur labil den jämvikt är, som landet lyckats uppnå endast tack vare general de Gaulles övertagande av makten i ett läge, då den rena anarkien annars föreföll som det troligaste alternativet.

Den första krisen utbröt redan i slutet av 1959 och gällde ett så att säga klassiskt orosfält i fransk inrikespolitik — skolfrågan, dvs. problemet om statens ställning till de katolska undervisningsanstalter, som konkurrerar med de konfessionslösa statliga. Regeringens liberala attityd till de katolska skolorna ledde nu till att den socialdemokratiska undervisningsministern lämnade konseljen i överensstämmelse med den benhårt intoleranta inställning till dessa problem, som alltsedan 1870-talet varit tradition inom fransk vänster. Därmed hade alltså regimen de Gaulle-Debré nödgats se sina förbindelser åt vänster avsevärt försvagade.

Nästa kris skulle emellertid redan vid själva årsskiftet i viss mån

återställa den rubbade jämvikten. Denna gång var det regimen politiskt mest vägande man näst de Gaulle själv, finansministern och chefen för den moderata högern Antoine Pinay, som bröt upp från konseljbordet efter att med lycka och gott handlag ha presiderat över saneringen av Frankrikes penningväsen. Orsakerna till schismen mellan honom och presidenten torde ha varit flera. Inom Pinays egen gren av statsstyrelsen hade det yppats en allt starkare konflikt mellan hans egna liberala tänkesätt i ekonomiska ting och de statsocialistiskt färgade åsikter, som förfäktats av ett par bland hans gaulistiska kolleger, särskilt den presidenten närastående justitieministern Michelet. De sistnämndas seger i fråga om vissa lagstiftningsåtgärder på det ekonomiska planet hade gjort Pinays ställning svår.

Därtill kom andra meningskiljaktigheter, som måhända var viktigare. Pinay och hans parti torde ha stått rätt skeptiska till de Gaulles algeriska politik. Ännu betydelsefullare var sannolikt, att Pinay — tidigare utrikesminister — med oro och bekymmer såg presidentens omedgörliga, stundom direkt provocerande hållning mot

Frankrikes bundsförvanter och regimens avståndstagande från den tidigare drivna Europapolitiken för att i stället lancera det rätt konturlösa slagordet om »une Europe des patries». Därtill lär Pinay — i motsats till sina kolleger — ha muntligen och med energi förfäktat sina meningar inom ministerrådet även när de stred mot presidentens. Detta var enligt de Gaulles mening ett sätt att uppträda, som hörde hemma i den tredje eller den fjärde republiken men alldeles inte i den femte. Presidenten torde i fråga om ministerrådet hysa samma mening, som ärkebiskop Sundberg på sin tid lär ha uttryckt om Uppsala domkapitel till en ny bisittare: »Jag skall be att få säga professor, att i det här domkapitlet finns det bara en mening, och det är *min*.»

Pinays avgång var onekligen en allvarsam tilldragelse. Därmed förlorade regimen mycket av det stöd, som den dittills hade åtnjutit av den moderata högern. Denna är kammarens andra parti och hade vid själva valen samlat fler röster än gaullisterna. Förtroendet ute bland det franska borgerskapet, vars man Pinay är, hade fått en betänklighetsfull törn. Och med Pinays demonstrativa återgång till privatlivet hade Frankrike för första gången efter våren 1958 fått ett slags latent alternativ till de Gaulles person. Av de gamla partierna var det nu blott katolikerna, som var ordentligt representerade i kabinettet. Deras

stämning inför denna splendid isolation var inte alldeles obesvärade.

Den tredje — och allvarligaste — krisen skulle emellertid, i varje fall för en tid framåt, återställa, ja, ytterligare stärka de Gaulles enastående position. Det gällde den fråga, vars lösande mer än något annat måste bli den egentliga och slutliga proberstenen såväl för hans eget statsmannaskap som för hans auktoritet ute bland nationen — alltså det algeriska spörsmålet. Krisen utlystes av en mycket oförsiktig intervju — med olämpliga uttalanden om presidenten själv — som en tysk tidning haft med en av de främsta ledarna i de händelser, som på sin tid hade fört de Gaulle tillbaka till statsrodret, fallskärmsgeneralen Massu. Intervjun var en kastad handske från de kretsar, som med besvikelse eller bestörtning hade följt presidentens balansgång i den algeriska frågan och funnit, att den inte rimligtvis kunde sluta i den Algeriets integration med Frankrike, som hade varit fältropet på våren 1958. De Gaulle tog upp handsken och entledigade Massu från hans befäl. Detta i sin tur utlöste ett slags revolt — låt vara i jämförelsevis godartade former — bland den franska befolkningen i Algeriet. Arméns lojalitet mot Paris tycktes ett par dagar åter svikta i den pliktcollision, inför vilken den ånyo fann sig ställd. Även inom kabinettet torde en viss tvekan ha gjort sig gällande liksom kanske

också hos de högsta ämbetsmännen i Alger.

Dessa händelser ställde de Gaulles auktoritet på ett avgörande prov. Om han ej förmådde hävda den, skulle hans hela regim tvivelaktigt halka ut på det sluttande planet. Presidenten tvekade emellertid ej, i varje fall inte utåt. Med uppbyggande av hela sin moraliska auktoritet i ett dramatiskt anförande lyckades han återställa den vacklande militära disciplinen och det sviktande politiska förtroendet. Revolten i Alger bröt samman efter ett par dagar. Den upprepning, som måste bli följd, gav de Gaulle möjlighet att byta ut opålitliga eller svaga funktionärer i Algeriet, såväl civila som militära, mot män som han betraktar såsom säkra. Inom kabinettet ägde ett betydelsefullt personskifte rum. Soustelle — veterligen gaullistpartiets ende starke man utom de Gaulle själv — lämnade ministerkretsen. Om man så vill, föreligger därmed för en eventuell framtid ytterligare ett alternativ för de Gaulle vid sidan av Pinay.

Vad konstellationerna inom Frankrike beträffar, bör utgången av revoltungen i Alger ha avsevärt stärkt de Gaulles position inom den franska vänstern. Det har också mycket riktigt ryktats, att socialistchefen Guy Mollet möjligen kan tänkas återinträda i regeringen. Däremot är det väl troligt, att det skedda ytterligare bidragit till att avkyla förbindelserna mellan de

Gaulle och den franska högern. Ministerrådet har med Pinay och Soustelle förlorat alla profiler av politiskt självständig typ och utvecklat sig till en samling teknokrater, enbart kallade av presidentens personliga förtroende för att verkställa hans egna intentioner. Det är, om man så vill, ytterligare ett steg mot »det amerikanska systemet» — men med kongressen i stort sett bortkopplad. De Gaulle har också mycket riktigt låtit kamrarna bevilja honom mycket vittgående fullmakter för åtskillig tid framåt.

Avgörande på längre sikt måste utgången av striden i Algeriet bli. Det förefaller numera tydligt, att de Gaulle avser att, låt vara efter en rundligt tilltagen frist, låta befolkningen i den omstridda provinsen själv avgöra om sin framtid. Han synes därvid å ena sidan ha uppgivit varje eventuell tanke på integration med Frankrike, å den andra tro sig kunna utesluta även den motsatta möjligheten — den totala självständigheten. Lösningen skulle därmed bli mellanalternativet, ett självstyrande Algeriet i federativ förbindelse med Frankrike, alltså någonting i stil med den irländska fristaten av 1921. Åtskilligt tyder på att man skulle försöka trygga den franska befolkningens framtid i Algeriet genom något slags kantonalt system.

Generalens kritiker i Algeriet och i Frankrike — de sistnämnda torde vara långt fler än de, som kommer

till orda i pressen — invänder mot denna på papperet tilltalande konstruktion, att den historiska erfarenheten, såväl den äldre som den allra senaste, visar, att en dylik lösning gärna plägar bli blott ett mer eller mindre kortfristigt genomgångsstadium på vägen till den totala skilsmässan från moderlandet. Den skulle sålunda mera ha karaktär av ett försök till avtåg med bibehållen krigsära än av en verklig positiv och varaktig politisk skapelse. Åtskilliga belägg för riktigheten av en sådan uppfattning skulle kunna anföras ur samtidens historia.

Den oerhörda historiska tragiken ligger i att det sannolikt inte finns något tredje alternativ mellan att med alla tillgängliga maktmedel upprätthålla det franska väldet i Algeriet eller att efter en längre eller kortare övergångsperiod, se det gå samma väg som Irland, Indokina eller Indonesien. Vissa delar av det tidigare Brittiska imperiet erbjuder som bekant åtminstone f. n. en annan bild. Ingen vet, hur pass varaktig denna kommer att visa sig, men i alla händelser är det tyvärr rätt troligt, att man redan passerat den punkt i utvecklingen, där det tilläventyrs skulle ha varit möjligt att låta Algeriet spela samma roll, som Indien eller Pakistan kreerar just nu. Och — väl att märka — intetdera av dessa haggeländer har någon motsvarighet till den stora franska minoriteten i Algeriet.

Det är mycket lätt att konstatera, att fransmännen i Algeriet kämpar mot en allmän tidsströmning, att en hård fransk politik därstädes innebär en mycket svår belastning för hela Västblocket i kampen om den neutralistiska världen och att den senaste revolten i Alger var riktad mot hela den statliga auktoriteten och själva samhällsordningen i Frankrike. Den svenska pressen har också med mycken enstämighet intagit en sådan ståndpunkt. Denna är ändå alltför okomplicerad och ensidig. Mot de nyssnämnda, i och för sig riktiga påpekandena kan med lika starkt fog hävdas, att det här är fråga om själva existensen för en talrik europeisk befolkning, som i allmänhet vistats i Algeriet i flera generationer och som har inlagt huvudförtjänsten om de ekonomiska och kulturella framstegen därstädes. Det kan också ej nog framhållas, att varje ny stat, bildad i Asien eller Afrika av politiskt omogna och ressentimentfyllda infödda befolkningar, i nuvarande världsläge innebär en ytterligare försvagning av den fria världens redan så hårt ansatta positioner och ger Moskva och Peking nya möjligheter för deras aldrig vilande intrigspel. Den historiska tragiken ligger just i den olösliga motsatsen mellan synpunkter, som var för sig är berättigade.

På kort sikt kan det emellertid utan vidare fastslås, att Västerlandets säkerhet i mycket hög grad är

förknippad med att de Gaulle lyckas i sitt över all föreställning vanskliga värv att hålla ihop den franska nationen och hävda dess vikt i det storpolitiska spelet. Ett franskt sammanbrott eller en fransk neutralism skulle i nuvarande strategiska läge och med hänsyn till den labila maktbalansen innebära ett fruktansvärt, måhända ett dödligt slag mot all frihet i världen. Därför är också de Gaulles stärkta auktoritet efter händelserna i Alger liksom kort ef-

teråt framgången för den franska atombombspolitiken värdefulla tillgångar för hela Västerlandet. Detta faktum kan på intet sätt förändras av de delvis rätt groteska missnöjesyttringar, som den nya triumfen för fransk teknik har utlöst i Asien och Afrika. Ovederhäftigheten i dessa manifestationer framstår i hjärtaste dager mot bakgrunden av samma personers tidigare liknöjdhet inför Moskvas vätebomber och interkontinentala raketer.